

VUOROVAIKUTUKSEN MERKITYS LAPSEN KEHITYKSELLE

Juliste Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän lasten fysioterapiaan

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Fysioterapeutti
Fysioterapia
Syksy 2019
Piironen Sini
Vehmassalo Annika

Tiivistelmä

Tekijä(t) Piironen, Sini Vehmassalo, Annika	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK Sivumäärä 32 sivua, 1 liitesivu	Valmistumisaika Syksy 2019
Työn nimi Vuorovaikutuksen merkitys lapsen kehitykselle Juliste Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän lasten fysioterapiaan		
Tutkinto Fysioterapeutti AMK		
Tiivistelmä <p>Toiminnallinen opinnäytetyö sisältää teoretietoon perustuvan raporttiosuuden vauvan vuorovaikutuksen kehityksestä ja sen merkityksestä kehitykseen sekä tuotoksena vauvojen vanhemmille suunnatun julisteen lastenosaston fysioterapeuttien käyttöön. Toimeksiantaja oli Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän lasten ja nuorten fysioterapia. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa juliste vauvan vuorovaikutuksen kehittymisen tukemisesta Päijät-Hämeen keskussairaalan lastenosaston seinälle. Julisteen kohde-ryhmänä ovat lastenosaston asiakkaana olevien lasten vanhemmat. Opinnäytetyön tarkoituksena oli lisätä vanhempien tietämystä vauvan vuorovaikutuksen kehittymisestä ja sen tukemisesta. Tarkoituksena oli myös herättää vanhempia ajattelemaan ja kiinnittämään huomiota vuorovaikutukseen vauvan kanssa.</p> <p>Julisteen toteuttamiseksi oli selvitettävä, mikä ja millainen merkitys vuorovaikutuksella on vauvan kehittymiselle. Julisteen perustana käytettiin teoretietoa vauvan vuorovaikutuksen kehittymisestä, sen merkityksestä kehitykseen sekä tukemisesta päivittäisissä toiminnoissa. Lisäksi opinnäytetyössä käsitellään vauvan motorista ja sensomotorista kehitystä.</p> <p>Opinnäytetyön tuotoksena syntyi juliste vuorovaikutuksesta vauvan kanssa. Lasten fysioterapeutit voivat laittaa julisteen nähtäville lastenosastolle, jossa pienten vauvojen vanhempia käy. Juliste muistuttaa vanhempia vuorovaikutuksen merkityksestä lapsen kasvun ja kehityksen tukemisessa sekä kannustaa heitä sosiaaliseen vuorovaikutukseen pieninkin vauvan kanssa.</p>		
Asiasanat vuorovaikutus, sensomotorinen kehitys, ensimmäinen ikävuosi		

Abstract

Author(s) Piironen, Sini Vehmassalo, Annika	Type of publication Bachelor's thesis Number of pages 32 pages, 1 appendix	Published Autumn 2019
Title of publication The meaning of interaction to a child's development Poster for pediatric physiotherapy of Päijät-Häme Joint Authority for Health and Well-being		
Name of Degree Bachelor of Physiotherapy		
Abstract <p>The functional thesis consists a theory-based section of the development of a baby's interaction, it's significance to mental and physical development, as well as the output: a poster directed for baby's parents, used by pediatric physiotherapists. The client was Päijät-Häme Joint Authority for Health and Wellbeing, physiotherapy of children and youth. The main goal of the thesis was to create an instructional poster to the wall of children's department at the Päijät-Häme central hospital. The poster is aimed at parents of children who are clients of the children's department. The aim of the thesis was to increase the parent's knowledge about the development of the baby's interaction and how to support that development. The second aim of this thesis was to make parents think about the baby's interaction and to pay attention to the interaction with the baby.</p> <p>In order to implement the poster, it was crucial to define significance of interaction to a baby's development. The foundation of the poster was theoretical information about the development of a baby's interaction, its importance to mental and physical development and means to endorse it in daily functions. In addition, the thesis process moderately a baby's motor and sensorimotor development.</p> <p>The output of this thesis was an instructional poster about the interaction with a baby. Pediatric physiotherapists may place the poster on the wall in the children's department. The poster will remind parents about the importance of interaction as a way to support a child's growth and development and also to invest time in a social interaction even with a small baby.</p>		
Keywords interaction, sensorimotor development, first year of life		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	TARKOITUS, TAVOITE JA TOIMEKSIANTAJA.....	2
2.1	Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä.....	2
2.2	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite.....	3
3	VUOROVAIKUTUS.....	4
3.1	Viestintä ja kommunikaatio.....	4
3.2	Vuorovaikutuksen kehittyminen.....	5
3.3	Kiintymyssuhteen muodostaminen.....	6
3.4	Vuorovaikutuksen merkitys lapsen kehityksessä.....	7
3.5	Vuorovaikutus vauvan käsittelyssä.....	9
3.6	Vuorovaikutuksen tukeminen.....	10
3.7	Vanhempien osallistaminen.....	11
4	SENSOMOTORINEN KEHITYS.....	13
4.1	Sensorinen kehitys.....	13
4.2	Sensorinen integraatio.....	14
4.3	Motorinen kehitys.....	16
4.4	Varhaisheijasteet ja strategiat.....	18
5	OPINNÄYTETYÖPROSESSI.....	20
5.1	Toiminnallinen opinnäytetyö.....	20
5.2	Konstruktivistinen kehittämismalli.....	21
5.3	Aloitus- ja suunnitteluvaihe.....	21
5.4	Esi- ja työstövaihe.....	22
5.5	Tarkistus ja viimeistelyvaihe.....	23
5.6	Valmis tuotos.....	24
6	YHTEENVETO.....	25
6.1	Johtopäätökset ja pohdinta.....	25
6.2	Eettisyys ja luotettavuus.....	26
6.3	Jatkokehittämissideat.....	27
	LÄHTEET.....	29
	LIITTEET.....	33

1 JOHDANTO

Varhainen vuorovaikutus on ensimmäisten elinvuosien aikana koettua vuorovaikutusta lapsen ja hoitajan, useimmiten vanhemman, välillä. Lapsi on ensimmäisestä päivästä asti valmis vuorovaikutukseen ja reagoi etenkin ympäristönsä inhimillisiin asioihin kuten kosketukseen. Näin ollen ei ole samantekevää koskeeko lasta laite vai ihminen. Riittävä varhaislapsuuden vuorovaikutus tukee niin psyykkistä, kuin aivojen toiminnan kehittymistä. Huonot kokemukset tai varhaisen vuorovaikutuksen puutteen on todettu voivan muuttaa aivojen rakennetta ja toimintaa, mikä voi johtaa monenlaisiin haasteisiin lapsen myöhemmässä elämässä. (Hermanson 2019.)

Nykyään lapsen ja vanhempien välistä vuorovaikutusta pidetään erittäin tärkeänä, ja sen vaikutus lapsen muuhun kehitykseen on ymmärretty. Vauvoilla on syntymästä lähtien kyky ja tarve olla vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutusta tulee arjessa luonnostaan esimerkiksi kylvetyksessä, vaipan vaihdossa, ruokailussa ja nukkumaan laittamisessa. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2018a.) Lapsen vuorovaikutuksen kehitykseen vaikuttavat monenlaiset psyykkiset, sosiaaliset, biologiset ja ympäristöön liittyvät tekijät, jotka voivat toimia joko kehitystä suojaavina tai häiritsevinä tekijöinä. Nämä tekijät voidaan havaita niin lapsesta, hänen vanhemmistaan sekä muusta perheen sosiaalisesta ympäristöstä. Haasteet varhaisessa vuorovaikutuksessa voivat aiheuttaa ongelmia lapsen elämän eri osa-alueilla, kuten oppimisessa, leikissä, fysiologisessa säätelyssä tai kiintymyksessä. (Mäntymaa & Tamminen 1999.)

Opinnäytetyön tavoitteena on luoda herättelevä ohje vanhemmille varhaisen vuorovaikutuksen merkityksestä ja sen luomisesta lapselle. Opinnäytetyössä käsitellään varhaisen vuorovaikutuksen merkitystä lapsen kehitykselle fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta näkökulmasta. Käytämme opinnäytetyössä vanhempisanaa, joka kattaa kaikki lapsen hoidosta, kasvusta ja kehityksestä vastuussa oleva henkilöt.

2 TARKOITUS, TAVOITE JA TOIMEKSIANTAJA

2.1 Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä

Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä (PHHYKY) on 12 kunnan omistama organisaatio. Yhtymä tarjoaa sosiaali- ja terveystalvueluita sekä ympäristöterveyden (mm. uimavesien puh-
taus ja eläinlääkäri) palveluita yli 212 000 ihmiselle Päijät-Hämeen alueella. Hyvinvointiyh-
tymään kuuluvat kunnat ovat Asikkala, Hartola, Heinola, Hollola, Iitti, Kärkölä, Lahti, Myrs-
kylä, Orimattila, Padasjoki, Pukkila ja Sysmä. Hyvinvointiyhtymä on alueen suurin työnan-
taja, jonka piirissä alueella työskentelee noin 7000 ammattihenkilöä. (Päijät-Hämeen hy-
vinvointiyhtymä 2019b.)

Opinnäytetyön toimeksiantajana on Päijät-Hämeen keskussairaalan lasten fysioterapia. Päijät-Hämeen keskussairaala on toiseksi suurin keskussairaala Suomessa sekä seitse-
männeksi suurin erikoissairaanhoidoa tarjoava sairaala. Keskussairaalassa käy vuosittain
noin 120 000 ihmistä, ja se työllistää noin 2900 ihmistä. Keskussairaalassa on kaksi las-
ten vuodeosastoa: osastot 12 ja 13. Osastolla 12 hoidetaan ja tutkitaan erikoissairaanhoido-
ta tarvitsevia 0-16 vuotiaita lapsia ja nuoria. Osastolla 13 hoidetaan erityistarkkailua vaa-
tavia vastasyntyneitä sekä keskosia. Lasten vuodeosastojen lisäksi sairaalassa on lasten-
tautien poliklinikka, jossa toimivat kaikki eri pediatrian erikoisalojen ja lastenkirurgian ajan-
varauspoliklinikat. Sairaalan lasten päiväosastolla hoidetaan ajanvarauksella erityistä seu-
rantaa vaativat tutkimukset, lääkehoidot sekä pienet toimenpiteet. Sairaalassa on myös
lasten ja nuorten neurologian poliklinikka sekä lasten neurologian osasto, joissa tutkitaan
ja hoidetaan alle 16-vuotiaita lapsia sekä nuoria ja suunnitellaan kuntoutusta moniamma-
tillisesti yhteistyössä perusterveydenhuollon kanssa. (Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä
2019a.)

Lasten ja nuorten fysioterapiassa tavoitteena on liikkumis- ja toimintakyvyn tukeminen,
jotta normaali kasvu ja kehitys olisi mahdollista. Lasten fysioterapiassa keskitytään yksilöl-
liseen arviointiin, tutkimiseen ja suunnitteluun. Olennaisena osana lasten fysioterapia si-
sältää lapsen tai nuoren ja perheen ohjausta, neuvontaa sekä tarvittaessa terapeuttista
harjoittelua. Keskeistä on antaa vanhemmille tietoa lapsen sensomotorisen kehityksen tu-
kemiseen. Samoin myös liikkumis- ja toimintakyvyn haasteiden varhainen havaitseminen
sekä oikea-aikainen kuntoutus ovat tärkeimpiä asioita lasten fysioterapiassa. Lapset ja
nuoret ohjautuvat fysioterapiaan perusterveydenhuollon tai erikoissairaanhoidon lääkärin
lähetteellä. Jos vanhemmilla ilmenee huolta lapsen kehityksessä tai toimintakyvyssä, voi-
vat he varata itsekin arviointiajan ilman lähetettä. (Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä
2018.)

2.2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on lisätä vanhempien tietämystä vauvan vuorovaikutuksen kehittymisestä, sen tukemisesta ja merkityksestä kehityksessä. Tarkoituksena on herättää vanhempia ajattelemaan ja kiinnittämään huomiota lapsen vuorovaikutukseen. Ohjeen avulla lasten fysioterapeuttien ei tarvitse kaikkien vanhempien kanssa ottaa vuorovaikutusta erikseen puheeksi, jos siinä ei havaita ongelmia.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa ohje vauvan vuorovaikutuksen kehittymisen tukemisesta Päijät-Hämeen keskussairaalan lastenosastolle, jossa se on helposti kohderyhmän, eli lasten vanhempien nähtävillä. Ohjeen tarkoituksena on tuoda yksinkertaisesti ja selvästi esille vuorovaikutuksen merkitystä ja sen luomista vauvan kanssa. Ohjeesta pyrimme saamaan selkeän, joka on helposti ymmärrettävissä. Ohje julisteen muodossa muistuttaa lastenosastolla vierailevia vanhempia vuorovaikutuksen merkityksestä lapsen kasvun ja kehityksen tukemisessa sekä kehottaa laskemaan älylaitteet käsistä ja panostamaan sosiaaliseen vuorovaikutukseen lapsensa kanssa.

Opinnäytetyön aihe rajattiin koskemaan vuorovaikutuksen merkitystä lapsen ja häntä hoitavan aikuisen, vanhemman, välillä. Monien aikuisten, nuorten ja lasten kädestä löytyy nykyaikana jokin älylaite, joka vie huomion tällöin pois sosiaalisesta vuorovaikutuksesta. Älylaitteiden käytön vaikutus vuorovaikutuksen syrjäyttäjänä olisi varmasti myös aiheena ajankohtainen, mutta yksinään jo niin laaja, että toimeksiantajan kanssa päädyttiin rajamaan aihe vauvan vuorovaikutuksen kehittymiseen, kehittymisen tukemiseen ja sen merkitykseen.

3 VUOROVAIKUTUS

3.1 Viestintä ja kommunikaatio

Vuorovaikutuksesta puhuttaessa voidaan tarkoittaa tiedostamatonta ja tiedostettua vuorovaikutusta. Ihmiset ovat vuorovaikutuksessa ympäristön ja muiden ihmisten kanssa tiedostamattaankin, ja näin saadaan käsitys omasta elämästä sekä olemassaolosta. Ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta puhuttaessa tarkoitetaan usein tietoista vuorovaikutusta eli viestintää ja kommunikointia. (Launonen 2007, 6-7.) Kommunikointi on ajatusten, mielipiteiden, havaintojen, tunteiden tai odotusten siirtämistä ihmiseltä toiselle erilaisten keinojen, kuten puheen, kirjoituksen tai viittomien avulla (Papunet 2018).

Viestinnässä käytetään monenlaisia eri keinoja: kielelliset keinot ovat yleisimpiä ja tavallisimpia keinoja ovat puhe ja kirjoitus. Puhekyvytönkin voi viestiä kielellisesti puhetta korvaavien järjestelmien tai kirjoitetun kielen avulla. Ihmiset käyttävät puheen rinnalla runsaasti muitakin viestinnän keinoja, kuten ilmeet, eleet, toiminta, ääntely, nauru, itku, äänensävyt ja tauot. Nämä ovatkin usein merkityksellisempiä viestinnän kannalta kuin käytetty puhe. (Launonen 2007, 6-7.) Suuri osa viestinnästä tapahtuu aina sanattomien tapojen esimerkiksi eleiden, kehon asennon tai hengityksen rytmin kautta (Papunet 2018). Ennen lapsen kielellisten taitojen kehittymistä tulee vanhemman osata vastata vauvan ei-kielellisiin signaaleihin ja päättää niiden perusteella kuinka viesteihin vastaa (Rusanen 2011, 82).

Vauvan ja vanhemman välistä kommunikaatiota voidaan kutsua tunnekommunikaatioksi. Syntymästä saakka tunteet ovat keskeisiä vuorovaikutuksessa. Varhaiseen kommunikaatioon vauvan ja vanhemman välillä kuuluvat katsekontaktit, ääntelyt, käsien ja pään liikkeet, joiden avulla välittyvät kokemukset, tunteet ja ymmärtäminen. Aivojen kehitystä ohjaavat ympäristöstä saadut kokemukset. Vauvalla nämä kokemukset tulevat hoivasta ja muusta vuorovaikutuksesta vanhemman kanssa. (Aronen, Carlson, Mäntymaa & Puura 2016.) Varhainen vuorovaikutus on vauvan kehityksen kannalta tärkeää. Se mahdollistaa ja edistää lapsen liikunnallista ja älyllistä kehitystä (Salpa 2007, 41-42). Fyysinen ja psyykinen kehitys ovat kiinteässä yhteydessä toisiinsa (Eskelinen, Ilo, Leppänen, Lowe & Torikka 2016b, 2).

Vuorovaikutus voidaan jakaa avoimeen- ja ei-avoimeen tyyliin. Avoin tyyli tukee kiintymyssuhteen muodostamista, silloin kun vanhempi hallitsee vauvan signaalien tulkinnan ja vastaa niihin oikealla tavalla. Tällä tyylillä vanhempi viestittää lapselle, että hänen välittämät viestinsä ovat merkityksellisiä. Ei-avoimessa tyylissä vanhempi tulkitsee lapsen viestejä puutteellisesti ja suhtautuu vauvan viesteihin kylmästi tai jopa valikoidusti. Tällaisessa

kommunikointityylissä lapsi kokee mielipiteensä merkityksettömäksi. (Rusanen 2011, 82.)
 Kuulluksi ja hyväksytyksi tuleminen on inhimillinen tarve niin lapselle kuin aikuisellekin.
 Lapsi tarvitsee hellyyttä, rakkautta ja tilaa kasvaa, mutta myös rajoja rakkauden rinnalle.
 (Ojanen, Ritmala, Sivén, Ojanen, Vihunen & Vilén 2016, 194.)

Vuorovaikutuksen haasteena nykypäivänä on älylaitteet ja niiden käyttö joka päiväisessä arjessa. Mantereen & Raudaskosken (2015) mukaan älypuhelimien käyttö on tuonut mukanaan haasteita ja epäselvyyttä vuorovaikutuksen perinteisiin normeihin verrattaessa. Vanhempien ja lapsen välinen vuorovaikutus on erityisen tärkeää lapsen kehityksen kannalta, ja älypuhelimien käyttö lisää siihen omat haasteensa. Nykyajan älylaitteet ja sosiaalinen media mahdollistavat sen, että ihmisen tulisi olla saatavilla joka hetkessä. Kun ihminen ei vastaakaan heti tai edes tunnin sisällä viestiin, aletaan pohtia, onko hän pahoittanut mielensä tai onko hänelle sattunut jotain. Tätä voidaan pitää digimuotona siihen, että tervehdit vastaan tulevaa tuttavaa kadulla, mutta tuttava ei tervehdikään takaisin. Tästä syystä monelle onkin tärkeää vastata viesteihin heti ne luettuaan. Vanhemman älylaitteen käyttö voi johtaa vähäiseen vuorovaikutukseen tai virikkeettömään kasvuympäristöön. Nämä ovat kielenkehityksen ongelmiin johtavia riskitekijöitä yhdessä perintötekijöiden, tv:n aiheuttaman melun sekä heikentyneen kuulon lisäksi. (Terveyskylä 2018.) Yle-Uutisten artikkelissa puheterapeutti Päivi Huusko ja erityisopettaja Eeva-Liisa Ukkonen tähdentävät, että vuorovaikutus on lapsen kielenkehityksen tukipilari. Puhetta ei voi oppia kuin kuuntelemalla ja jos vanhemman huomio kiinnittyy vuorovaikutuksen sijasta älypuheliimeen, vähenevät myös arjen vuorovaikutustilanteet lapsen kanssa. Lapselle jutustelu saattaa vanhemmalle olla pieni asia, mutta lapselle se on suuri mahdollisuus kielen ja puheen oppimiselle. (Marttala 2015.)

3.2 Vuorovaikutuksen kehittyminen

Vuorovaikutuksen kehittyminen alkaa jo raskausaikana aivojen kehittymisen seurauksena. Jo raskauden viimeisellä kolmanneksella sikiö tekee kuulo-, näkö-, haju-, maku- ja tuntohavaintoja. Alkeellisen muistin avulla, vauva pystyy käyttämään hyödykseen sikiöaikana saatuja aistihavaintoja heti syntymän jälkeen. Vauva tunnistaa syntymän jälkeen ääniä, jotka ovat tuttuja sikiöajalta, ja nämä usein rauhoittavat lasta. (Aronen, Ebeling, Kumpulainen, Laukkanen, Marttunen, Puura & Sourander 2016). Vauvan sensomotorinen kehitys alkaa jo odotusaikana äidin vatsassa, ja heti synnyttyään vauva tunnistaa äidin äänen ja tuoksun (Eskelinen ym. 2016a, 3).

Ennen kuin lapsi voi alkaa kommunikoida aloitteellisesti ja aktiivisesti, tarvitsee lapsen saada runsaasti hyviä kokemuksia vuorovaikutuksesta ja siitä, että vuorovaikutuksessa oleminen toisten ihmisten kanssa on mukavaa ja hyödyllistä. Varhaiset

vuorovaikutuskokemukset kertyvät syntymästä lähtien ja luovat myöhemmän viestinnän ja kielen kehityksen perustan. (Launonen 2007, 7.) Vastasyntyneellä tunteet johtavat vuorovaikutusta. Oppiakseen kommunikoimaan, liikkumaan ja kehittääkseen tunne-elämänsä vauva tarvitsee hyvää vuorovaikutusta sekä riittävästi ulkoisia virikkeitä (Eskelinen ym. 2016a, 3).

3.3 Kiintymyssuhteen muodostaminen

Psykiatri John Bowlby on kehittänyt 1970-luvulla teorian kiintymyssuhteista ja siihen vaikuttavista komponenteista. Kiintymyssuhteella tarkoitetaan erityistä tunnesidettä lapsen ja häntä hoitavan aikuisen välillä. Tältä aikuiselta lapsi hakee turvaa esimerkiksi uusissa tilanteissa. Tätä voidaan kutsua kiintymyskäyttäytymiseksi. (Rusanen 2011, 27.) Kiintymyssuhde on pohja lapsen sosiaalisille taidoille sekä sosiaaliselle kehitykselle (Keltikangas-Järvinen 2012, 26). Turvallisen kiintymyssuhteen kehittymisen muodostuminen alkaa hyvin varhain, kun vanhemmat antavat vauvalle turvallisuutta ja ehdotonta rakkauttaan (Launonen 2007, 155). Syntymän jälkeen tutut äänet ja liikkeet, kuten äidin ääni, sydämenlyönnit ja tapa liikkua, rauhoittavat vauvaa ja antavat kiintopisteen uudessa ympäristössä (Silvén 2010, 25).

Kiintymyssuhteen muodostuminen ei ole itsestäänselvyys. Se vaatii vanhemmilta sitoutumista vastata lapsen tarpeisiin, olla konkreettisesti läsnä tunnetasolla ja toimia johdonmukaisesti arjessa yhdessä lapsen kanssa. Kiintymyssuhde muodostuu vastavuoroisesti lapsen kokemusten kautta, lapsen ja häntä hoitavan ihmisen välille. Lapsella on mahdollista muodostaa useita kiintymyssuhteita hänelle tärkeisiin ihmisiin esimerkiksi äitiin, isään, isovanhempiin, sisaruksiin tai päiväkodin hoitajiin. (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinninlaitos 2019a.) Äidin omalla äiti-lapsi-suhteella on vaikutusta siihen, millaiseksi äidin vuorovaikutussuhde omaan lapseen kehittyy (Mäntymaa 2006).

Fyysisen kosketuksen myönteisestä vaikutuksesta kasvun säätelyyn on näyttöä. Esimerkiksi ihokosketusta käytetään ennen aikaisesti syntyneiden lasten kasvun tukena ns. kenguruhoito. Kenguruhoitossa vauva lepää vatsallaan äidin tai isän paljaalla rintakehällä. Sen hyötyinä on havaittu vähentävän vauvan itkuisuutta, tasoittavan hengitystä ja sykettä, nopeuttavan neurologista kehitystä ja edistävän painon nousua sekä imetyksen onnistumista. Samalla myös vanhemman kehon lämpö tukee vauvan vielä kehittymätöntä lämmönsäätelyjärjestelmää. (Silvén 2010, 26.)

Perusturvallisuuden tunteen ja läheisyyden saamiseksi vauva tarvitsee hellyyttä ja syyliä (Eskelinen ym. 2016b, 3). Turvallisen ja rakkautta antavan aikuisen kautta lapsi oppii luottamaan itseensä ja ympäristöönsä, jolloin hän saa kokemuksia itsensä arvokkaaksi,

tuntevaksi ja kyvykkääksi tuntemisesta. Luottamus mahdollistaa myös itsenäisten päätelmien tekemisen. (Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos 2019a.) Kiintymyssuhteen muodostamisen voidaan ajatella olevan vauvan ensimmäinen sosiaalinen taito, josta hän oppii kuinka ihmiset toisiinsa suhtautuvat ja rakentaa itselleen minuuden eli käsityksen itsestään. (Keltikangas-Järvinen 2012, 26, 39.) Yhdessä vauvan kanssa toimiminen, seurustelu, leikkiminen ja lukeminen edistävät sekä vahvistavat suhdetta vauvaan (Eskelinen ym. 2016b, 18).

3.4 Vuorovaikutuksen merkitys lapsen kehityksessä

Vauvoilla on luontaisesti hyvässä vireystilassa halu ja tarve päästä vuorovaikutukseen läheisten aikuisten kanssa. Hyvä kiinteä varhainen vuorovaikutus tukee vauvan kokonaiskehitystä. (Eskelinen ym. 2016a, 3.) Lapsen kehitykseen vaikuttavat perintötekijöiden lisäksi vuorovaikutus ympäröivän maailman kanssa. Vanhemmat, isovanhemmat ja yhteiskunnan muutokset vaikuttavat siihen, miten lapsi tulee reagoimaan ympäristöönsä. (Kristeri 2018, 9.) On todettu, että turvallinen kiintymyssuhde siirtyy tuleville sukupolville. Selitystä tälle on etsitty aivotutkimuksista, joissa on todettu turvallisen kiintymyssuhteen vaikuttavan aivoihin ja aivojen välittäjäaineiden toimintaan. Turvallinen hoiva varhaislapsuudessa saa aikaan muutoksia geeneissä, jotka periytyvät seuraavalle sukupolvelle. (Keltikangas-Järvinen 2012, 41-42.)

Lapsen perusturvallisuus muodostuu varhaisista vuorovaikutussuhteista. Riittävän perusturvallisuuden omaava lapsi tutkii ympäristöään aktiivisesti, kokeilee, oppii ja leikkii. Lapsen luottaessa ympäristöönsä on hänellä kyky hakea sekä vastaanottaa turvaa, hoivaa, lohdutusta ja tukea. Hyvä luottamus ja perusturva varhaisessa lapsuudessa on pohjana itsetunnon ja minäkuvan kehittymiselle, kuten myös empatiakyvyn kypsymiselle. (Innokylä 2019.) Vanhempien rooli perusturvallisuuden luomisessa on suuri varhaislapsuudessa (Kristeri 2018, 9). Vauvan itsetuntoa vahvistavat erilaiset onnistumisen kokemukset sekä kannustava ilmapiiri (Eskelinen ym. 2016b, 18).

Mäntymaan (2006) tutkimuksessa selvitettiin äidin ja vauvan vuorovaikutuksen merkitystä lapsen fyysiselle terveydelle. Tutkimuksen tuloksissa huomattiin, että heikolla vuorovaikutuksella voi olla vaikutus lapsen kroonisiin sairauksiin ja näiden oireiden laatuun. Tutkimuksessa myös todettiin äidin tunkeilevalla vuorovaikutuksella olevan negatiivisia vaikutuksia lapsen emotionaaliseen kehitykseen. Tuloksissa todetaan myös liian vähäisen tai vaisun vuorovaikutuksen hidastavan lapsen kehitystä. (Mäntymaa 2006.) Lapsi on aikuista riippuvaisempi vuorovaikutuksesta. Vauva-aikana puutteellinen vuorovaikutus voi kaltoin kohtelun tai muun pitkäkestoisen stressin lisäksi olla aivojen kehitystä vahingoittava tekijä, jonka haitalliset vaikutukset voivat ulottua pitkälle kehitykseen. (Aronen ym. 2016.)

Riittämätön vuorovaikutus on käyttäytymisen, tunneilmaisun tai psykologisella tasolla kuvattavissa. Vuorovaikutuksen ongelmat vanhemman ja lapsen välillä luovat usein haasteita lapsen sosiaaliseen kehitykseen, mutta voivat johtaa myös fyysisen kehityksen haasteisiin. Esimerkkinä voidaan pitää lapsen pitämistä jatkuvasti omassa satterissään, jolloin lapsi ei pääse harjoittelemaan vatsalle kääntymistä tai muita merkittäviä taitoja. (Hastrup & Puura 2018.)

Vanhempien tulee olla lapsen turva, mutta mitä käy, kun vanhemmuus kadotetaan? Vanhemmuuden menettämisen syinä voivat olla muun muassa päihteidenkäyttö, stressi, avioero, kuolema tai mielenterveysongelmat. Kun aikuisella ei ole resursseja kohdata lasta ja käsitellä hänen kanssaan tunteita tai tyydyttää hänen tarpeitaan, sulkee lapsi tunteet sisälleen ja elää ilman niitä. Tarpeiden tunnistaminen heikentyy, ja lapsi voi muodostaa itsensä kovan kuoren, jota käyttää selviytymismekanismina turvallisen vanhemmuuden puuttuessa. Suojamekanismit auttavat lasta pysymään ehjänä rikkiäisessä elämässä, mutta se peittoaa alleen lapsen todellisen minän. Myöhemmin suojamekanismit voivat näkyä ulospäin erilaisina riippuvuuksina. (Kristeri 2018, 14-15.) Turvaton kiintymismalli kehittyy silloin, kun aikuinen ei vastaa lapsen tarpeisiin ja signaaleihin. Lapsi pyrkii etsimään erilaisia tapoja, joilla saada vanhempien huomio herätetyksi. Esimerkiksi äänekäs ja nopealiikkeinen vauva saattaa muuttua passiiviseksi ja hiljaiseksi ja tällä tavoitella vanhemman hellyyttä ja rakkautta. (Rusanen 2011, 65.)

Andersin ja Keimin (2016) mukaan tutkittaessa vuorovaikutusta lapsen ja vanhemman välillä, voidaan todeta heikon varhaisen vuorovaikutuksen olevan suuri riski lapsen liikalihavuuden kehittymiselle. Liikalihavuus voidaan yhdistää emotionaalisiin sekä itsesäätelyn ongelmiin, jotka ovat lähtöisin heikosta vuorovaikutuksesta tai turvattomuudesta lapsuudessa. Liikalihavuus lapsuudessa on yhteydessä aikuisiän ylipainoon. Ylipainoisella lapsella on yli kaksinkertainen riski aikuisiän ylipainoisuuteen. Lapsuusiän lihavuudella on myös tutkittu olevan yhteys sydän- ja verisuonitauteihin muun muassa sokeriaineenvaihdunnan häiriöihin, korkeaan verenpaineeseen sekä epänormaaleihin rasva-arvoihin. Sydän- ja verisuonitauteihin sairastumisen riskit pienenevät olennaisesti, jos henkilö saavuttaa normaalipainon ennen aikuisuutta. Varhain alkanut lihavuus nostaa olennaisesti alttiutta sairastua muun muassa 2. tyypin diabetekseen, masennukseen, tuki- ja liikuntaelin sairauksiin ja sydän- ja verisuonitauteihin. Sairauksien lisäksi lihavuus saattaa aiheuttaa psykososiaalisia haasteita elämässä, joita voivat olla esimerkiksi sosiaalisen vuorovaikutuksen haasteet, syrjintä sekä vaikeudet työelämässä tai opiskelussa. (Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos 2019b.)

3.5 Vuorovaikutus vauvan käsittelyssä

Vauvan kanssa lähikontaktissa aikuiset ohjaavat vauvaa suuntaamaan huomionsa kasvovokkaisuuteen, ihmisäänen kuunteluun ja vuorotteluun. Nämä ovat myöhemmän vuorovaikutuksen kehittymisen kannalta olennaisia seikkoja. (Launonen 2007, 156.) Jo vastasyntyneellä vauvalla on kyky aloittaa, ylläpitää sekä lopettaa vuorovaikutushetkiä. Vauva voi matkia esimerkiksi kielen näyttämistä ja sormien osoittamista. Vastasyntyneen vuorovaikutusta on vauvamainen mumina ja itku, joiden avulla vauva kutsuu vanhemman luokseen. Vastavuoroista keskustelua vauvan ja vanhemman välillä voidaan havaita jo keskosina syntyneiltä vauvoilta. (Aronen ym. 2016.) Vuorovaikutus on vauvoille tärkeää, ja he hakevat aktiivisesti katsekontaktia. Vauvalle vuorovaikutuksessa merkityksellisiä ovat ilmeiden ja reaktioiden lisäksi äänenpainot sekä vanhemman liikehännän antamat viestit vanhemman omasta viireystilasta ja tunteista. Vauva vastaa vanhempien katseisiin, kosketuksiin ja puheeseen katsein, elein ja ilmein. Näin vauva muovaa kuvaa itsestään peilamalla vanhempien katsetta. (Varhainen vuorovaikutus 2019.) Noin puolen vuoden ikäinen vauva osaa erottaa tunneilmaisun eri muotoja. Vauva erottaa vanhempien käytöksestä esimerkiksi ilon, surun, kiukun ja ärtymyksen tunteita. (Kallio 2018.)

Yksi voimakkaimmista vauvan arkeen kuuluvista sanattomista vuorovaikutuskeinoista on kosketus. Kosketus lisää hyvinvointia vähentämällä stressiä, rauhoittamalla, lievittämällä levottomuutta ja parantamalla keskittymiskykyä sekä unen laatua. Hellä ja pehmeä kosketus antaa lapselle viestejä turvallisuudesta, mikä rauhoittaa lasta. (Väestöliitto 2019.) Juulia Suvilehdon (2018) tekemässä väitöskirjassa on tutkittu koskettamisen merkitystä sosiaalisten suhteiden ylläpidon kannalta. Sosiaalinen koskettaminen on ollut tärkeä osa ihmisten evoluutiossa. Muilla kädellisillä kuin ihmisillä sosiaalinen koskettaminen on edelleen suuremmissa roolissa. Ihmiset ovat kuitenkin siirtyneet osittain käyttämään puhetta kommunikaation ja sosiaalisten suhteiden luomisen sekä ylläpitämisen välineenä. Siitä huolimatta koskettamisella on myös ihmisten välisissä suhteissa ja emotionaalisessa vuorovaikutuksessa merkittävä rooli. Yli-Hollon (2018) mukaan vauva saa sensorisia ärsykeitä usein luonnostaan arjen hoivatilanteissa esimerkiksi vaipan vaihdon ja pukemisen yhteydessä. Sensoriset aistimukset välittävät tietoa kehon eri osista ja asennoista, jotka ovat tärkeitä erilaisten taitojen oppimisen, kuten ryömimisen, kannalta.

Vauvan kanssa nauraminen ja iloitseminen on tärkeää. Vauvan ja vanhempien välistä vuorovaikutusta tukee jaettu kokemus yhdessä nauramisesta. Ylipäättään vauvan kanssa toimiessa jaettu huomio on oleellinen osa vuorovaikutusta ja sitä kautta myös kielellistä kehitystä. Vauva oppii kiinnittämään huomionsa vanhemman katseen tai osoituksen suuntaan. Vauva haluaa katsekontaktia vanhempiinsa tutkiessaan esimerkiksi leluja. Tällöin on

tärkeää, että vanhemmat osoittavat vauvalle olevansa läsnä ja jakavansa huomion sekä kiinnostuksen ja esimerkiksi nimeävät vauvan osoittamia leluja. (Kallio 2018.) Eri taitoja harjoitellessa hyvällä vuorovaikutuksella on suuri merkitys taidon oppimisenkin kannalta. Vauvaa voi innostaa sekä viihdyttää hymyilemällä ja jutustelemalla. Erilaiset laulut ja lorut myös innostavat vauvaa ja opettavat samalla kuuntelemaan ja matkimaan puhetta. (Eskelinen ym. 2016b, 6-11.)

3.6 Vuorovaikutuksen tukeminen

Vauvan tarpeisiin johdonmukaisesti vastaamalla myös myöhemmissä kehitysvaiheissa myötävaikutetaan turvallisen kiintymissuhteen kehitykseen ja näin myös myönteiseen psyykkiseen kehitykseen. Vauvan perusturvallisuuden tunne muodostuu vahvaksi, kun hänen tarpeisiinsa vastataan ja vauva saa riittävästi hoivaa ja läheisyyttä. Kun lapsella on kokemus siitä, että vanhempien syli on aina avoin, on heidän helpompi lähteä tutkimaan ympäröivää maailmaa ja palata aina tarvittaessa vanhempien luokse. Sen sijaan lapsi, jonka tarpeisiin ei ole vastattu, ei pysty huolettomasti tutustumaan ympäristöön. Tällöin lapsi käyttää ison osan voimavaroistaan vanhempiensa liikkeiden seuraamiseen ja läsnäolon varmistamiseen, koska on epävarma vanhemman saatavilla olosta. (Silvén 2010, 28.)

Tukea vanhemmuudessa tarvitsevat usein ihmiset, joiden oma lapsuus on ollut syystä tai toisesta rikkonainen. Vanhemmuuden tukemisen tavoitteena on kehittää vuorovaikutusta aikuisen ja lapsen välillä sekä tukea sekä opastaa vanhemmuuteen, jollaista eivät ole itse lapsena kokeneet. (Kristeri 2018, 59-60.) Myönteinen palaute sekä vauvan kanssa aikaa viettämiseen kannustaminen tukee vanhemmuutta. On tärkeää vahvistaa vanhempien ja etenkin äidin kykyä toimia lapsen kanssa, koska oman kyvykkyyden tunteminen suojaa myös synnytyksen jälkeiseltä masennukselta. Vuorovaikutuksen kannalta tärkeää on vauvan kanssa vietetty aika, joka luo jo itsessään tilaisuuksia katse- ja kosketuskontaktiin. (Hastrup & Puura 2019.)

Tarvittaessa vuorovaikutuskuntoutus tulisi saada aloitettua mahdollisimman varhain, koska mitä aktiivisempi ja itsenäisempi rooli lapsella on suhteessa ympäristöön, sitä helpompi hänen on oppia uusia taitoja ja kehittyä myös muilla osa-alueilla kuin vain viestinnässä. (Launonen 2007, 155.) Esimerkiksi vauvan pään ja käsien keskiasennon harjoittamisen yhteydessä on hyvä harjoitella katsekontaktia. Vauvan kanssa lähietäisyydeltä seurustelemalla voi aktivoida vauvaa, olla vuorovaikutuksessa ja näin antaa samalla läheisyyttä. (Eskelinen ym. 2016b, 4.)

Leikki sekä liikunta ovat aina olleet tärkeitä ilmaisumuotoja lasten elämässä. Lasten leikeissä näkyy usein elämäntilanne ja leikin avulla voidaan käsitellä vaikeitakin asioita, joita lapsen elämässä on sillä hetkellä meneillään. Leikkeihin valikoituu aiheita, jotka lähtevät mielikuvituksesta tai todellisuudesta, mikä tekee leikistä aina tarkoituksellista. Ulospäin leikin aiheet saattavat näyttää merkityksettömältä tai sattumanvaraiselta, jopa täysin sekavalta. (Zimmer 2011, 73.) Liikuntaleikkejä hyödyntämällä ja leikin kautta lapsen aktivoimista käytetään hyödyksi lasten fysioterapiassa. Vuorovaikutuksella on suuri merkitys lapsen kehityksessä. Vuorovaikutusta sekä katsekontaktia harjoittamalla ja vahvistamalla vauvan on helpompi alkaa suuntaamaan kiinnostusta myös ympäristöön. (Eskelinen ym. 2016a, 3.) Vauvan kanssa yhdessä puuhailu esimerkiksi laulaminen, leikkiminen, vauvahieronta, vauvauinti tai vauva & vanhempi -jumppa tuottaa iloa niin vanhemmalle kuin vauvallekin. Vauvan kanssa voi leikkiä ja harrastaa niin kotona kuin kodin ulkopuolellakin, jossa myös vanhemmat saavat sosiaalista vertaistukea vauva-arkeen. (Ojala ym. 2016, 113-114.)

3.7 Vanhempien osallistaminen

Perheen hyvinvointi ja jaksaminen on tärkeässä roolissa vauvan kehittymisen ja vuorovaikutuksen tukemisessa. Usein oma hyvinvointi määritellään perheen ja läheisten kautta. Yhteisyyden avulla hetkittäinen paha olo voi muuntua saavutettavaksi hyväksi oloksi. Perheen hyvinvointiin vaikuttaa myös perheen ja ympäristön välinen vuorovaikutus, joka voi vahvistaa tai heikentää hyvinvointia. Vanhempien ja vauvan fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen hyvinvointi on keskeinen voimavaratekijä. Vanhempien sisäiset voimavarat koostuvat tiedosta, luottamuksesta, selviytymiskeinoista, kokemuksista sekä elämänhallinnan tunteesta. Ulkoisiin voimavaroihin vaikuttaa suuresti sosiaalinen tukiverkko. (Ojanen ym. 2016, 14-15.) Vauvan kanssa syntymästä lähtien päivittäin tiiviissä kontaktissa olevat ihmiset, useimmiten vanhemmat, voivat välittää vauvalle varhaisen vuorovaikutuksen kautta välittyviä kokemuksia. Näiden kokemusten avulla vauvalle alkaa syntyä käsitys itsestään erillisenä, toimivana yksilönä. Vanhempien biologinen kiinnittyminen ja psyykinen kiintymys omaan vauvaan luovat ainutlaatuisen vuorovaikutusta edistävän voimavaran. (Launonen 2007, 154-155.)

Päivittäisissä toistuvissa hoitotilanteissa toteutuvalla ohjauksella ja hoivalla vanhemmat oppivat tuntemaan paremmin vauvaansa. Hoitotilanteiden yhteydessä vanhemmat huomaavat vauvan kehityksen ja pääsevät iloitsemaan siitä sekä vuorovaikutuksesta (Eskelinen ym. 2016a, 9.) Vauvan perushoidon voi toteuttaa hoitopöydän sijasta myös sylissä. Sylihoitoa käytetään tarjoamaan vauvalle hellyyttä ja samalla se aktivoi vauvan osallistumista toimintaan. Ajatuksena on, että vauvaa puetaan, riisutaan ja syötetään sylissä,

jolloin hän saa monipuolisesti erilaisia liike- ja aistikokemuksia. Samalla vauvalle jutellaan, lorutellaan tai lauleskellaan. Sylissä vauvan pukemisen ansiosta vanhempi kääntelee lasta huomaamattaan asennosta toiseen, mikä edistää lapsen sensomotorista kehitystä ja on mainio vuorovaikutustilanne. (Ojanen ym. 2016, 112.) Myös vaipan vaihto on hyvä hetki olla vauvan kanssa vuorovaikutuksessa samalla kun vauva saa vaihtelevia asento- ja liikekokemuksia sekä kehotietoisuus lisääntyy (Eskelinen ym. 2016a, 9).

Imetys ja ruokailutilanteet ovat emotionaalisesti ja ajallisesti merkityksellisiä vauvan ja vanhempien vuorovaikutuksen kehittymisen kannalta (Launonen 2007, 155). Syöttöhetki onkin hyvä vuorovaikutustilanne, jossa katse ja rauhallinen jutusteleminen on tärkeässä osassa. Hyvin tuetussa kohoasennossa syöttäminen onnistuu hyvin ja vauvan on helppo olla kasvokkain seurusteluasennossa. (Eskelinen ym. 2016b, 4.)

4 SENSOMOTORINEN KEHITYS

4.1 Sensorinen kehitys

Sensomotoriikka tulee sanoista sensoriikka eli aistitoiminnot ja motoriikka eli liiketoiminnot. Usein aistitoiminnot sekä liiketoiminnot erotellaan toisistaan erillisiksi asioiksi, mutta niillä on vahva yhteys toisiinsa. (Hokkanen & Szegda 2009, 29.) Sensomotorinen kehitys alkaa muodostua jo sikiöaikana. Jo alkuraskaudessa sikiö vaihtelee asentoaan usein vielä tilavassa kohdussa ja näin saa kokemusta liikkeestä ja liikkumisesta. Loppuraskaudessa sikiö saa aistimuksia joustavasta ja pehmoisesta pinnasta jalkojen ja käsien osuessa kohdun seinämiin. (Salpa 2007, 11-12.) Myös äänet kantautuvat kohtuun värähtelevinä ääniaaltoina, jotka sikiö kykenee tuntemaan ihollaan ennen kuin varsinainen kuuleminen on mahdollista (Ojanen ym. 2016, 98).

Aistit välittävät tietoa niin kehon sisä- kuin ulkopuolista ärsykkeistä. Kaukoaisteiksi kutsutaan ihmisille tuttuja aisteja: kuulo-, näkö-, maku- ja hajuaistia. Kaukoaistit reagoivat kehon ulkopuolelta tuleviin ärsykkeisiin kuten pianon soittoon tai väreihin. Hieman tuntemattomampia ovat lähi- tai piiloaistit: vestibulaarinen järjestelmä (liike- ja tasapainoaisti), proprioseptiikka (asentotunto) ja taktiilinen järjestelmä (tuntoaistijärjestelmä). Lähiaistien tehtävänä on tuottaa ihmiselle aistimuksia itsestään ja omasta suhteestaan ympäristöön. Lähiaistit antavat tietoa esimerkiksi siitä missä asennossa keho on. (Kranowitz 2015, 64-66.)

Vastasyntyneellä on jo paljon aistivalmiuksia ympäröivän maailman havainnoimiseen, jotka ovat kehittyneet sikiöajalta. Makuaisti kehittyy ensimmäisten aistien joukossa. Vasta 55 päivän ikäiselle sikiölle alkaa kehittyä makusilmuja, joiden kautta hän saa niin hajukuin makuaistimuksia lapsiveden välityksellä. Kohdussa sikiö kuulee äidin elimistön ääniä kuten sydämensykkettä ja lapsiveden loisketta. Loppuraskaudessa vatsanpeitteiden ohememinen mahdollistaa myös kohdun ulkopuolelta tulevien äänten kuulemisen. Sikiö avaa silmiään ja sulkee silmiään kohdussa, syntyessä näkökyky on jo valmis, mutta toiminnallinen näkökyky ja silmien liikkeiden kehittyminen vaativat vielä syntymän jälkeen harjaantumista. (Salpa 2007, 24.) Silmien liikkeet kehittyvät syntymän jälkeen samanaikaisesti pään liikkeiden kanssa. Katseen kohdistaminen valoon onnistuu vastasyntyneeltä, mutta sosiaalinen näköyhteys syntyy usein 2-3 viikon iässä, jolloin näkö on tarkka syylietäisyydelle. 2-3 kuukauden iässä lapsi pystyy jo liikuttamaan silmiään vaaka- sekä pystysuuntaisesti. (Hermanson 2012.)

Syntymän jälkeen lapsi kokoaa ymmärrystään ympäröivästä maailmasta sekä itsestään aistitiedon kautta tulevasta informaatiosta. (Salpa 2007, 11). Lapsi hakee aistikokemuksia aluksi ihon, suun ja vähitellen myös käsien kautta. Vauva suuntaa huomionsa varhain

vuorovaikutukseen ja tarkkailee ympäristöstään ihmisten kasvoja, ääntä, liikettä tai valoa. (Ojanen ym. 2016, 98.) Vauva tutustuu häntä hoitavaan aikuiseen haju-, tunto- ja maku-aistien kautta. Haistaa äidin maidon, tuntee tutun kosketuksen ja suuntaa kuulonsa ympäristön ääniä kohti. Aistiärsykkeiden kautta tulevat tutut havainnot rauhoittavat lasta ja tuovat turvaa. (Papunet 2019.)

Aisteista kehittynein vastasyntyneellä on usein taktiilinen järjestelmä (Ojanen ym. 2016, 98). Taktiilisen järjestelmän tehtävänä on vastaanottaa erilaisia tuntoaistiärsyksiä. Ärsykkeet voivat tulla kosketuksesta, paineesta, eri tuntuista materiaaleista, lämpötiloista (kylmä/kuuma), kivusta tai ihokarvojen liikkeestä (Sensorisen Integraation Terapian Yhdistys ry 2019). Juulia Suvilehdon (2018) väitöskirjassa käsiteltiin myös C-taktiileja, jotka ovat löydetty ihmisiltä vasta hiljattain. Näiden taktiilien löytämisen mahdollisti mikroneurografia, jonka avulla voidaan seurata yksittäisiä aktiivisia hermosyitä hereillä olevilta ihmisiltä. C-hermosyiden tehtävänä on kipuaistin viesteihin reagoiminen kuten kuumaan, kylmään ja vahingolliseen mekaaniseen ärsykeeseen. C-hermosyistä on kuitenkin eroteltavissa joukko, jota kutsutaan C-taktiileiksi. C-taktiilit reagoivat ärsykeisiin jo alle kipuaistimuksen rajan. Näitä hermosyitä ei esiinny karvattomalla iholla. C-taktiilit ovat pieniä ja myeliinittomia, joten niillä on huomattavasti hitaampi johtumisaika kuin A β -hermosyillä. C-taktiilit reagoivat voimakkaimmin ihonlämpöiseen kosketukseen ja niiden katsotaankin tällä hetkellä olevan ensiarvoisen tärkeitä kehon kosketuksen käsittelylle sekä tätä kautta kosketuksen merkitykselle sosiaalisissa tilanteissa.

Proprioseptiikka antaa aistimuksia kehon asennosta ja eri kehonosien suhteesta toisiinsa nivelten, lihasten sekä nivelsiteiden kautta. Tämä tarkoittaa sitä, ettei ihmisen tarvitse katsoa raajojaan tietääkseen missä asennossa ne kulloinkin ovat. (Terveyskirjasto 2019.) Tästä syystä on tärkeää, että vuorovaikutuksessa kiinnitetään erityistä huomiota tapaan, jolla vauvaa koskettaa, kuinka vauvaa kantaa ja millaisissa asennoissa vauvaa pitää esimerkiksi lattialla. Taktiilisen järjestelmän sekä proprioseptiikan kautta vauva saa aistitunteuksia omasta kehostaan ja sen asennoista kosketuksen ja paineen tunteen kautta. Vestibulaarinen järjestelmä välittää keskushermostolle tietoja liikkeestä, painovoimasta sekä tasapainosta sisäkorvan kautta myös vauvan hoitotilanteissa, ennen kuin hän itse osaa liikkua ja kääntyillä. (Kranowitz 2015, 66.)

4.2 Sensorinen integraatio

Sensorisella integraatiolla tarkoitetaan aistitiedon käsittelyä, joka on hermostollinen tapahtumasarja (Kranowitz 2015, 66). Siinä keskushermosto kerää aistitietoa henkilön kehosta sekä hänen ympäristöstään eri aistielimien sekä -järjestelmien kautta, mahdollistaen varhaisen tarkoituksenmukaisen käytön erilaisissa toiminnoissa. Tieto välittyy

keskushermostolle vestibulaarijärjestelmän, proprioseptiikan sekä taktilisen järjestelmän kautta. Lisäksi ihmisen toimintaa ohjaa kuulo-, näkö-, haju- ja makuaistien kautta tulevat havainnot. (Yli-Hollo 2018.) Aivojen käsitellessä tehokkaasti aistien kautta tulevaa informaatiota, reagoi ihminen automaattisesti ja siihen hetkeen tarkoituksenmukaisesti saapuviin aistiärsykkeisiin. Päivittäin keskushermosto vastaanottaa miljoonia aistiärsykeitä lähijä kaukoistien kautta, tästä ihmisaivoilla on kyky säädellä saapuvia aistimuksia ja vaimentaa epäolennaiset ärsykkeet olennaisista suhteessa ympäröivään tilanteeseen. (Kranowitz 2015, 66-67.)

Toimiva sensorinen integraatio luo pohjaa niin vuorovaikutuksen, oppimisen kuin käyttäytymisenkin hallinnalle. Sensorisen integraation vaikeuksista voi kieliä esimerkiksi vastasyntyneen tai vauvan tarpeiden vaikea tyydytettävyyys tavallisissa arjen toimissa tai matala ärsyyntymisherkkyys. (Coronaria 2019.) Sensorisen integraation vaiheiden kautta ihminen joko reagoi tai jättää reagoimatta keskushermostolle tullessiin aistiärsykkeisiin (kuvio 1) (Yli-Hollo 2018). Sensorisen integraation toimiessa väärin keskushermostossa, aiheuttaa se ympäristön tulkitsemista väärin. Keho voi olla jatkuvasti ”taistele tai pakene” -tilassa vaikka siihen ei olisi oikeasti syytä. (Kauranen 2011, 376.)

Kuvio 1. Sensorisen integraation vaiheet (Kranowitz 2015, 68; Yli-Hollo 2018)

4.3 Motorinen kehitys

Lapsen motorinen- eli liikunnallinen kehitys on aina yksilöllistä, mutta yleisellä tasolla katsottuna motorinen kehitys noudattaa aina tietynlaisia periaatteita. Normaalisti taitoja opitaan tietyn ikähaitarin sisällä ja useimmiten samassa järjestyksessä. (Salpa 2007, 9.) Kehityksessä näkyy poikkeuksetta perättäisyys, jolla tässä tarkoitetaan taitojen oppimisen järjestystä sekä nopeutta. Kehitys ei ole suoraviivaista vaan siinä näkyy myös päällekkäisyys ja taitoja valmistelevat vaiheet. Tietyn kehitysvaiheen oppiminen vaatii edellisen hallintaa. Lapsella ei ole esimerkiksi valmiuksia oppia ryömimään, jos ei ensin osaa hallita pään ja vartalon liikkeitä. (Kauranen 2017, 493.) Kehitysvaiheet etenevät siis tietystä järjestyksessä ja siksi on tärkeää, että vauva harjoittelee taitoja tässä samassa

järjestyksessä. Valmiudet eri taitoihin tulevat osaksi päällekkäin, jolloin myös taitoja harjoitellaan päällekkäin. (Eskelinen ym. 2016b, 2.) Ikää, jossa tietty kehitysvaihe on todettu esiintyvän aikaisintaan, kutsutaan toiminnon ilmenemisiäksi. Toiminnon esiintymisiäksi kutsutaan vaihetta, jossa suurin osa tietyn ikäisistä lapsista taidon jo hallitsee. (Kauranen 2017, 493.)

Normaalisti suurin ja nopein vaihe lapsen motoristen taitojen kehityksessä tapahtuu ensimmäisten 18 kuukauden aikana. Tällöin lapsi oppii mm. pään ja vartalon hallintaa, käsi-varsiin tukeutumista, nousemaan ylös ja kävelemään sekä käyttämään käsiään. (Salpa 2007, 9.) Ensimmäisten 12kk aikana vauva oppii monia karkea- ja hienomotorisia taitoja (kuvio 2). Motorinen kehitys kulkee aina tiettyjen suuntien mukaisesti. Suunnat voidaan jakaa kolmeen kehityssuuntaan: kefalokaudaaliseen, proksimodistaaliseen sekä kokonaisvaltaisesta eriytyneeseen vaiheeseen. Kefalokaudaalinen kehityssuunta näkyy jo sikiö aikana. Sikiön kasvu ja kehitys tapahtuu päästä varpaita kohti niin, että sikiön pää kehittyy ennen muuta vartaloa. Kefalokaudaalisesti etenevän suunnan ensimmäisiä motorisia taitoja syntymän jälkeen on päänkannatus. Proksimodistaalinen kehityssuunta kulkee vartalon keskeltä raajojen distaalisia osia (varpaita ja sormia) kohti. Vauva liikuttelee ensimmäisenä lonkka sekä olkaniveliä, jotka ovat lähellä kehon keskiosaa, tahdonalaiset liikkeet raajojen distaaliin niveliin kehittyvät viimeisenä. Lapsen motoriikan kehitys voidaan ajatella kulkevan suurista ja karkeista liikkeistä pieniin ja tarkkoihin. Ensimmäiset motoriset liikkeet ovat kokonaisvaltaisia, suurilla lihaksilla tehtäviä karkeamotorisia liikkeitä. Motoristen taitojen kehittyessä liikkeet eriytyvät ja hienomotoriset taidot kehittyvät. Lapsen kehitys ei ole aina tasaista vaan siihen kuuluu herkkyykskausia, jolloin lapsi oppii taitoja nopeasti sekä kriittisiä kausia, joiden aikana aiheutuvat häiriöt voivat saada aikaan pysyviä vaurioita motoriikkaan tai hidastaa sen kehittymistä. Motoriikan kehityksen vaurioita voi aiheuttaa muun muassa se, ettei lapsi pääse liikkumaan ja harjoittelemaan motorisia taitoja vaan hänet asetetaan aina istumaan esimerkiksi sitteriin. (Kauranen 2017, 493.) Vauvan kanssa taitojen harjoittelu on hyvä toteuttaa leikinomaisesti vauvan ollessa sopivassa vireystilassa (Eskelinen ym. 2016b 18).

IKÄ (Viitteellinen)	KARKEAMOTORIIKKA	HIENOMOTORIIKKA
1-2kk	Kääntelee päätään puolelta toiselle. Silmän liikkeet alkavat eriytyä.	Vie käden suuhun.
2-4kk	Käsien tuonti yhteen keskilinjassa. Nostaa päätä alustasta vatsamakuulla, nojaa kyynärvarsiin.	Lelun tavoittelu ja siitä kiinni pitäminen yhdellä kädellä.
5-6kk	Selinmakuulta kyljen kautta vatsalle kääntyminen ja takaisin.	Tarttuu leluun kahdella kädellä, vie suuhun, heiluttaa lelua.
6-7kk	Tuettuna istuminen.	Kyynärvarren- ja ranteen liikkeet alkavat eriytyä.
8-10kk	Kääntyy akselinsa ympäri, ryömii ja myöhemmin konttaa.	Siirtää lelua kädestä toiseen. Myöhemmin peukalo-etusormiote (pinsettiote). Irrottaa tahdonalaisesti lelusta.
10-12kk	Seisoo tuetta. Kävelee tuettuna / ilman tukea.	Taputtaa käsiään.

Kuvio 2. Karkea- ja hienomotoriikan kehittyminen ensimmäisen ikävuoden aikana. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2019b; Salpa 2007, 48, 62, 81,108)

4.4 Varhaisheijasteet ja strategiat

Heijasteella tai refleksillä tarkoitetaan tahdosta riippumatonta liikettä tai reaktiota, jonka aiheuttaa useimmiten ulkoinen sensorinen ärsyke. Ärsykkeen aiheuttama liike säilyy samantyyppisenä kerrasta toiseen. (Terveyskirjasto 2019.) Vauvan reflekseistä voidaan puhua nimillä varhaisheijaste tai kehitysheijaste. Vastasyntyneen liikkeet ovat pääasiallisesti erilaisia primitiiviheijasteita eli ei-tahdonalaisia varhaisheijasteita, jotka voidaan jakaa oraalisiin, toonisiin ja toonisiin ihoheijasteisiin sekä spinaalitason heijasteisiin. Valtaosa näistä heijasteista häviää kehityksen myötä ensimmäisen puolen elinvuoden aikana.

Tämän jälkeen varhaisheijasteet alkavat vähitellen muuttua tahdonalaisiksi oikaisu-, suoja-, ja tasapainostrategioiksi. (Kauranen 2011, 484-485.)

Oikaisustrategiat ilmaantuvat ensimmäisiä kertoja 4-8kk ikäisillä, voimakkaimmillaan ne ovat 9-10kk iässä. Oikaisustrategioita ovat pään, niskan ja vartalon oikaisustrategia, symmetrinen ketjureaktio (landau), amphibian-reaktio, asymmetrinen tooninen ketjureaktio sekä labyrinthinen päänoikaisustrategia. Nämä reaktiot mahdollistavat lapsen kääntymisen asennosta toiseen. (Kauranen 2011, 489-490.)

Suojastrategiat ovat raajojen ojennussuuntaisia liikkeitä, jotka toimivat silloin, kun ihminen on kaatumaisillaan eikä tasapainostrategia tai oikaisustrategia ehdi enää toimia (Salpa 2007, 19). Suojastrategiat säilyvät ilmaantumisensa jälkeen koko loppuelämän. Ne ilmaantuvat hieman oikaisustrategioiden jälkeen, noin 5-6kk iässä. Ensimmäisenä ilmaantuu suojareaktio eteenpäin, sitten sivuille ja viimeisenä taaksepäin. Suojastrategiaksi lasketaan myös laskuvarjoheijaste. (Kauranen 2011, 490-491.)

Tasapainostrategian tarkoitus on toimia nopeissa tilanteissa ja säilyttää ja palauttaa tasapaino toiminnan aikana. Tasapainoreaktiot kehittyvät vasta kun vauvalla on tuntemusta erilaisista asennoista ja niiden muutoksista. (Salpa 2007, 19.) Suojastrategioiden tavoin tasapainoreaktiot ilmaantuvat noin 6kk iässä ensimmäisen kerran. Tasapainoreaktiot mahdollistavat tasapainon ylläpitämisen eri asennoissa ja estävät lasta kaatumasta. Reaktiot kehittyvät järjestyksessä lähtien selin- ja päinmakuulta. Kun lapsi hallitsee tasapainoreaktion makuuasennossa, kehittyy tasapainoreaktio konttausasennossa, tämän jälkeen istuma-asennossa ja lopulta seisoma-asennossa. (Kauranen 2011, 491).

5 OPINNÄYTETYÖPROSESSI

5.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Toiminnallisesta opinnäytetyöstä syntyy aina konkreettinen tuotos. Tuotos voi olla esimerkiksi ohjeistus, tietopaketti tai tapahtuma. Toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksella halutaan luoda uutta muotoa sekä käytettävyyttä ja sopivuutta kohderyhmälle sekä käyttöympäristölle. Tuotoksen kriteereinä ovat myös tuotteen houkuttelevuus ja informatiivisuus sekä selkeys. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 51-53.) Alusta asti oli selvää, että opinnäytetyö toteutetaan toiminnallisena, jonka tuotoksena olisi jonkinlainen opas tai ohje. Aiheen toivottiin löytyvän lasten fysioterapiasta tekijöiden kiinnostuksen vuoksi. Ohjeistusta sopivaan opinnäytetyöaiheeseen ja toimeksiantajaan kysyttiin Lahden ammattikorkeakoulun lasten fysioterapian lehtorilta.

Keväällä 2019 lähetettiin sähköpostia Päijät-Hämeen keskussairaalan lasten fysioterapeuteille ja kysyttiin tarvetta ja aihetta opinnäytetyölle. Yhdessä fysioterapeuttien kanssa pohdittiin mielenkiintoa herättävää aihetta ja kohderyhmää. Aiheeksi valikoitui vauvan vuorovaikutuksen tukeminen fysioterapiassa ja tuotoksena syntyi ohjejulistite toimeksiantajan käyttöön. Toimeksiantajan edustajina koko opinnäytetyöprosessin ajan toimi kaksi Päijät-Hämeen keskussairaalassa työskentelevää lasten fysioterapeuttia.

Opinnäytetyöprosessi aloitettiin keväällä 2019 ja työ saatiin valmiiksi marraskuussa 2019. Aikataulutuksessa hyödynnettiin jo suunnitelmavaiheessa tehtyä taulukkoa, jossa eriteltiin työn eri vaiheet. Tässä esitellään toteutunut aikataulutaulukko, joka muokkaantui suunnitelmavaiheen taulukosta (taulukko 1).

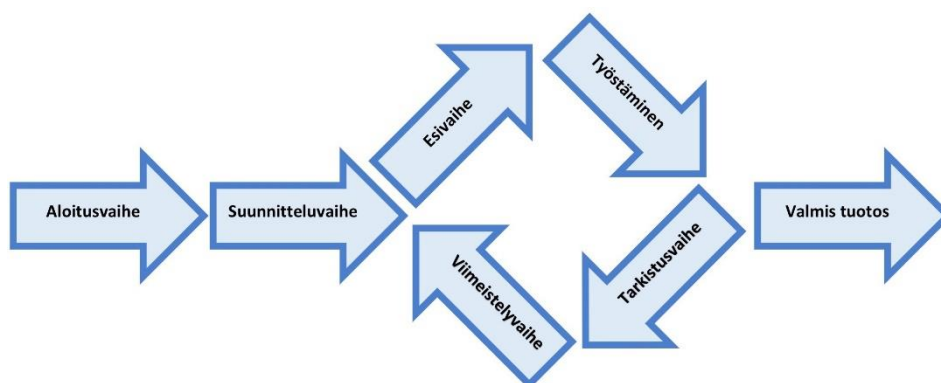
Taulukko 1. Opinnäytetyön kulku ja toteutunut aikataulu

OPINNÄYTETYÖN KULKU	TOTEUNUT AIKATAULU
Aloitus	kevät 2019
Toimeksiantosopimus	14.5.2019
Suunnitteluseminaari	31.5.2019
Teoriaosuuden kirjoittaminen	kesä-lokakuu 2019
Tutkimusten etsintä teorian lisäksi	elo-syyskuu 2019
Ohjeen suunnittelu ja teko	syys-lokakuu 2019
Palautteen kysely toimeksiantajilta	marraskuu 2019
Palautteiden tulkinta	marraskuu 2019
Viimeistely vaihe	marraskuu 2019
Valmiin työn palautus	marraskuu 2019
Julkaisuseminaari	marraskuu 2019

5.2 Konstruktivistinen kehittämismalli

Opinnäytetyön teossa käytettiin Kari Salosen kehittämää konstruktivistista kehittämismallia, jossa pyritään integroimaan kehittämistoiminta ja toimintaoppiminen. Malli on suunnattu käytettäväksi muun muassa tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa, kehittämissä, projektityöskentelyssä tai niin kuin tässä tapauksessa toiminnallisessa opinnäytetyössä. (Salonen 2012, 23.)

Opinnäytetyöprosessiin kuului seitsemän vaihetta; aloitus-, suunnittelu-, esi-, työstö-, tarkistus- ja viimeistelyvaihe. Näiden seitsemän vaiheen avulla edettiin opinnäytetyön tekemisessä oikeassa ja loogisessa järjestyksessä, joka mahdollisti myös työnjaon ja yhteistyön toimivuuden. Alla kuvattuna Kari Salosen konstruktivistinen malli (kuvio 3).

Kuvio 3. Konstruktivistinen kehittämismalli (mukaihtu Salonen 2012, 29)

5.3 Aloitus- ja suunnitteluvaihe

Kari Salosen (2012, 29) konstruktivistisen mallin mukaisesti opinnäytetyöprosessi alkoi aloitus- ja suunnitteluvaiheella. Aloitusvaiheessa määriteltiin opinnäytetyön aihe, sen tarve sekä työnjako tekijöiden kesken. Näiden avulla saadaan jo aloitusvaiheessa luotua opinnäytetyölle selkeä suunta. Oleellista aloitus- ja suunnitteluvaiheessa on myös aiheen tarkka rajaus ja tavoitteiden luominen. (Salonen 2012, 27.) Aloitusvaiheen jälkeen suunnitteluvaiheessa pidettiin ensimmäisen tapaaminen toimeksiantajien kanssa. Tässä vaiheessa opinnäytetyölle sekä julisteen ulkoasulle saatiin selkeä suunta. Toimeksiantaja toivoi ohjeelta suoraa yksinkertaista viestiä vuorovaikutuksen tärkeydestä, joka ei jää katsojalta epäselväksi. Samalla tapaamiskerralla tehtiin toimeksiantosopimukset. Tutkimuslupaa ei tarvittu, sillä tutkimusmateriaalia ei kerätty toimeksiantajan asiakkaista. Mallit kuvitukseen saatiin hankittua tekijöiden omien kontaktien kautta. Tämän tapaamisen jälkeen tavattiin myös opinnäytetyön ohjaava opettaja. Yhdessä ideoitiin ja suunniteltiin julisteen

ulkoasua sekä aitojen valokuvien käyttöä julisteen kuvituksena. Aidosta äidin ja vauvan välisestä vuorovaikutustilanteesta uskottiin saatavan paras mahdollinen kuvitus julisteseen, josta myös vuorovaikutus oikeasti välittyisi. Samalla pohdittiin myös julisteesta välittyvän viestin selkeyttä ja ymmärrettävyyttä sekä kohderyhmää.

Suunnitteluvaiheessa saatiin luotua jo lähes lopulliset kirjalliset tavoitteet sekä tarkoitus. Aikataulun luominen helpotti työhön ryhtymistä ja työn loogista etenemistä. Suunnitteluvaiheessa tehtiin myös jo alustavaa tiedonhakuja. Tietokantoina käytettiin PubMed:iä, Chinalia, PEDro:a ja Google Scholar:ia. Tavoitteena oli löytää mahdollisimman uutta tietoa sekä tutkimuksia aiheeseemme liittyen.

5.4 Esi- ja työstövaihe

Aiemmat kehittämistoiminnan vaiheet ovat olleet pitkälti tulevaan valmistavia, suunnitellun perustuvia. Tämän jälkeen kuitenkin siirryttiin joustavasti Kari Salosen (2012, 29) konstruktivistisen mallin mukaisesti varsinaiseen kehittämissympäristöön ja ryhdyttiin työstämään prosessia selkeämmin kohti suunnitteluvaiheessa pohdittuja tavoitteita esivaiheessa. Esivaihe on usein melko nopeasti ohitettu vaihe, sisältäen lähinnä aiempien vaiheiden materiaalin tarkistamista ja läpilukua. Mikäli kuitenkin suunnitteluvaiheen ja esivaiheen välinen aika venyisi pitkäksi, olisi syytä esivaiheeseen panostaa enemmän, jotta kehittämistoiminnan seuraavassa vaiheessa välttyttäisiin mahdolliselta turhalta työltä. (Salonen 2012, 27.) Esivaihe ajoittui toukokuun 2019 loppuun ja silloin käytiin prosessin tavoiteaikataulua läpi. Tämän jälkeen siirryttiin työstövaiheeseen. Kyseessä on suunnitteluvaiheen jälkeen tärkein vaihe koko prosessissa. Kyseisen vaiheen aikana kehittämistoiminnan tuottajat kokoavat ja tuottavat materiaalia sekä työskentelevät päivittäin tai viikoittain viedäkseen prosessia kohti aiemmin määritettyä työn tavoitetta sekä saadakseen lopulta aikaan laadukkaan tuotoksen. Ajallisesti työstövaihe on usein pisin sekä toimijoiden kannalta kaikkein vaativin sekä raskain. Aiemmissa vaiheissa toisistaan jokseenkin irrallisina olleet työn osiot konkretisoituvat ja linkittyvät toisiinsa työstövaiheessa. Työstövaiheessa toteutetaan myös suunnitteluvaiheessa valitut tuotetun materiaalin dokumentointi ja asettamistavat. (Salonen 2012, 27- 28.) Työstövaiheessa kerättiin vielä tutkimustietoa ja teoriapohjaa. Löydettyjä tutkimuksia käytettiin jo löydetyn tietoperustan vahvistamiseksi. Työstövaiheessa aloitettiin tuotoksen eli julisteen tekeminen todella. Julisteen kuvia kuvattiin useamman kerran sopivien kuvakulmien löytämiseksi. Myös useampia julisteenpohjia luonnosteltiin erilaisine asetteluneen ja kuvamalleineen. Ajallisesti työstövaihe myös venyi alkuperäisestä tavoiteaikataulusta ja ajoittui kesä-lokakuulle 2019.

Työstövaiheen aikana korostuu erityisesti tulevaan ammatillisuuteen liittyvät ja siinä tarvittavat ominaisuudet. Näitä ominaisuuksia ovat mm. suunnitelmallisuus, itsenäisyys,

vastuullisuus, vuorovaikutteisuus, itsensä kehittäminen sekä sitkeys ja epävarmuuden sieto. Työstövaiheen vaativuuden vuoksi kyseisessä kehittämistoiminnan osiossa korostuu myös erityisesti muualta saadun ohjauksen ja tuen tärkeys sekä arvioiva palaute. Edellä mainitut asiat ovat ensiarvoisen tärkeitä kehittämistoiminnan onnistumisen, oppimisen ja ammatillisen kasvun kannalta. (Salonen 2012, 28.)

5.5 Tarkistus ja viimeistelyvaihe

Tarkistusvaihe on työssä käytetyssä kuviossa (kuvio 3) eritelty omaksi kehittämistoiminnan osioksi, vaikka sen voidaan ajatella liittyvän kaikkiin muihin vaiheisiin jo itsessään. Kuitenkin tarkistusvaiheen oleellisuus prosessin onnistumisen kannalta on niin suuri, että se koettiin tärkeäksi erotella omaksi kehittämistoiminnan osiokseen. Tarkistusvaiheessa tekijät arvioivat tuotostaan ja käytettyä materiaalia. Tarvittaessa työ palaa työstövaiheeseen, mikäli tuotos tai käytetty materiaali ei vastaa tekijöiden asettamia tavoitteita. On kuitenkin mahdollista, että tuotos siirtyy tarkistusvaiheesta suoraan seuraavaan vaiheeseen, eli viimeistelyvaiheeseen. Ajallisesti tarkistusvaihe voi olla melko lyhyt ja lukuun ottamatta jatkuvaa kriittistä arviointia, vaihe voi olla myös kertaluonteinen. (Salonen 2012, 28.) Tarkistusvaiheessa työ lähetettiin ohjaavalle opettajalle sekä toimeksiantajalle palautteen ja korjausehdotusten saamiseksi. Saadun palautteen mukaan työtä muokattiin toimeksiantajan toivomaan suuntaan ja tietoperustaan lisättiin toivottuja tarkennuksia. Julisteeseen toimeksiantaja oli tyytyväinen ja oli tehnyt sen sopivuudesta pikagallupin lasten neurologian osaston henkilökunnalle. Julisteesta palautetta pyydettiin myös kohderyhmään sopivilta vanhemmilta, jotta saatiin varmuutta julisteen sanoman selkeydestä ja ulkoasusta. Palautteessa tuotiin esille julisteen selkeys ja riittävä yksinkertaisuus. Se koettiin myös informatiivisena ja ajatuksia herättävänä. Tarkistusvaiheessa myös ulkopuolista lukijaa pyydettiin lukemaan ja tarkistamaan opinnäytetyö kokonaisuudessaan.

Viimeistelyvaiheessa tuotoksessa käytettävä materiaali on tuotettu. Kuitenkin viimeistelyvaiheessa on vielä runsaasti työtä ja toisinaan sen vaativuus saattaa yllättää kehittämistoiminnan tekijät. Viimeistelyvaiheeseen käytetty aika vaihtelee suuresti. Vaiheeseen tulee kuitenkin varata riittävästi aikaa, jotta tuotos ja raportti saadaan aiemmin asetettujen tavoitteiden tasolle. Päävastuu viimeistelyvaiheen toteutumisella on kehittämistoiminnan vastuuhenkilöillä, eli tässä tapauksessa opinnäytetyöntekijöillä. Siitä huolimatta myös viimeisessä osiossa on mahdollista olla mukana kehittämistoimintaan kiinnitettyjä muita henkilöitä. Heille opiskelijat voivat esitellä tuotoksensa palautteen saamiseksi. Tuotosta on syytä kuitenkin esitellä myös sen käyttäjille, ulkopuolisille henkilöille ja muille asiasta kiinnostuneille. Näin on mahdollisuutta kattavaa kuvaa ja palautetta liittyen kehittämistoiminnan tuotokseen neutraaleilta osapuolilta. (Salonen 2012, 28.) Tarkistusvaiheessa

pyydettyjen palautteiden mukaan työtä muokattiin vielä vähän viimeistelyvaiheessa. Viimeistelyvaiheessa työhön lisättiin viimeisten kehitysvaiheiden toteutuneet kuvaukset, tarkistettiin työn kokonaisuutta korjaamalla kirjoitusasu yhteneväiseksi käytettyjen termien osalta sekä käytiin tarkasti läpi lähdemerkinnät ja lähteet. Opinnäytetyön viimeistelyvaihe ajoittui marraskuulle 2019.

5.6 Valmis tuotos

Kehittämistoiminnan tuloksena voi olla erilaisia konkreettisia tuotteita, ohjeita, opas, juliste tai esite. Jokainen tuotos on omanlaisensa, mutta valmiita tuotoksia kuitenkin yhdistää koko kehittämistoiminnan ajan taustalla kulkeneet käyttökelpoisuus, hyödyllisyys, lisäarvo sekä muokattavuus käyttöään ylläpitämiseksi. (Salonen 2012, 28.)

Valmis tuotos luovutetaan Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän lasten fysioterapeuttien käyttöön opinnäytetyön julkaisuseminaarin jälkeen. Juliste on tallennettu Word- ja PDF-muotoon, jolloin sen jakaminen ja tulostaminen tarpeen mukaan on helppoa. Sähköisen muotonsa ansiosta fysioterapeutit voivat itse päättää minkä kokoisia julisteita haluavat käyttää. Juliste on myös tämän opinnäytetyön liitteissä (Liite 1).

6 YHTEENVETO

6.1 Johtopäätökset ja pohdinta

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa juliste vauvan vuorovaikutuksen merkityksestä Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän käyttöön, keskussairaalan lasten osastolle. Julisteen tarkoituksena oli muistuttaa vanhempia kiinnittämään huomiota vuorovaikutukseen vauvan kanssa ja sen kehittymisen tukemiseen omalla toiminnalla. Opinnäytetyön aihe valittiin lasten fysioterapiaan tekijöiden kiinnostuksen perusteella. Vauvoin liittyvä aihe on myös ajankohtainen, sillä eri medioissa on tällä hetkellä ollut paljon esillä Suomen syntyvyyden lasku ja siihen vaikuttavat tekijät. Nykypäivän vanhemmuuteen liittyy paljon odotuksia ja paineita. Vauvan kanssa oletetaan touhuttavan paljon ja hyödynnettävän erilaisia palveluita, mutta samalla myös perusasiat ovat saattaneet jäädä vähemmälle huomiolle. Teknologia näkyy myös yhä enemmän joka puolella ja vaikuttaa aikuistenkin väliseen kommunikointiin. Esimerkiksi älypuhelimien käyttö aiheuttaa keskusteluihin katkoksia, kun puhelinta selataan jopa ruokapöydässä. (Ojanen 2019.) Tämä näkyy myös aikuisten ja lasten välisessä vuorovaikutuksessa. Useampien päiväkotien portteihin on esimerkiksi kiinnitetty kännykän käytöstä huomauttavat kyltit, joissa vanhempia kehoitetaan keskittymään päivän tärkeimpään kohtaamiseen ja jättämään puhelimet siksi aikaa taskuun.

Vuorovaikutuksella on suuri merkitys vauvan kaikelle kehitykselle ja siksi aihe on tärkeä. Päivittäisen vuorovaikutuksen puuttumista ei pystytä fysioterapiassa korvaamaan ja motorinen kehitys voi viivästyä vuorovaikutuksen puutteesta johtuen. Julisteen avulla Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän lasten fysioterapeuttien ei tarvitse jokaiselle vanhemmalle kertoa vuorovaikutuksen merkityksestä. Niillekin vanhemmille, joille hyvä vuorovaikutus vauvan kanssa on arkipäivää, on juliste hyvä muistutus kiinnittämään siihen hieman lisää huomiota. Tuotokseksi valittiin juliste, jotta sen on mahdollista olla koko ajan lasten vanhempien nähtävillä. Yksinkertainen ja vähätekstinen juliste tukee olemassaolollaan myös monikulttuurisia perheitä. Tilastokeskuksen (2019) mukaan vuonna 2017 Päijät-Hämeen maakunnassa asui 10 097 vieraskielistä ihmistä, joista 7890 Lahden kaupungissa. Myös tästä syystä tuotoksessa keskityttiin kuvien välittämään informaatioon tekstin sijasta.

Onnistuimme luomaan julisteen, josta saadun positiivisen palautteen mukaan välittyi haluttu viesti ja juliste sai vanhempia pysähtymään ajattelemaan vuorovaikutuksen merkitystä lapsen kehityksessä. Opinnäytetyön teoria osuudessa tuodaan myös esille, kuinka vuorovaikutusta voi päivittäisessä arjessa toteuttaa ja tukea. Toimeksiantajat toivoivat julisteesta rohkeaa ja pysäyttävää. Tekoprosessissa julisteen rohkeus mietittyi, jottei pienten lasten vanhemmille tule julisteesta syyllinen olo. Nykypäivän täydellisyyden tavoittelu

ja sosiaalisen median luoma kiiltokuvamaisuus luo monille jo paineita. Tärkeää olisikin tukea vanhempia lasten kasvatuksessa eikä syyllistää. Opinnäytetyön aihe tuli kuitenkin toimeksiantajalta ja he kokivat herättävän julisteen tarpeelliseksi työskennellessään päivittäin pienten lasten ja heidän vanhempien parissa.

Opinnäytetyö kehitti tekijöitä etenkin asiatyylisen tekstin kirjoittamisessa, tietokantojen ja luotettavien lähteiden etsinnässä sekä vauvan vuorovaikutuksen kehittymiseen ja merkitykseen perehtymisessä. Ajankäyttö ja suunnitelmallisuus olivat suuressa osassa koko opinnäytetyöprosessin ajan ja loppuvaiheessa aikataulun kanssa tuli hieman kiire. Tästä johtuen palautetta ei ehditty keräämään niin järjestelmällisesti kuin etukäteen oli suunniteltu ja tavoitteena. Saatu palaute kuitenkin tuki oppimista ja tyytyväisyyttä lopulliseen opinnäytetyöhön sekä sen tuotokseen.

6.2 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyöntekijöiden on opinnäytetyöprosessiin ryhtyessään tiedettävä ja ymmärrettävä prosessin hyvä tieteellinen käytäntö, sen vastuut sekä eettisen ennakoarvioinnin lähtökohdat ja tarpeellisuus. Hyvään tieteelliseen käytäntöön ja opinnäytetöiden eettisiin ohjeisiin kuuluu, että opiskelija on perehtynyt opinnäytetyön aiheeseen ja on pohtinut ohjaajan kanssa työn edellyttämiä resursseja. Opinnäytetyöntekijöiden tulee myös tutustua tutkimuseettisiin ohjeistuksiin ennen työn toteuttamista. Jos opinnäytetyössä käsitellään henkilötietoja tai muita tietosuojan alaisia tietoja, tulee tekijöiden olla tietoinen tietosuojiin liittyvistä periaatteista ja selvittää mahdollisen tutkimusluvan tarpeellisuus. Myös ohjaajan ja opinnäytetyön toimeksiantajan tai yhteistyökumppaneiden kanssa tulee solmia tarvittavat sopimukset, joissa sovitaan mm. työn käyttöoikeuksista ja säilyttämisestä kaikkien osapuolten hyväksymällä tavalla. (Arene 2018.)

Tässä opinnäytetyössä eettisyyteen ja luotettavuuteen on kiinnitetty huomiota alusta asti ja ne toteutuvat joka osa-alueella. Eettisyyttä ja luotettavuutta tässä työssä tukee lähteiden monipuolinen käyttö, joiden sopivuutta on tarkkaan arvioitu. Lähteitä arvioitiin kriittisesti ja niitä vertailtiin keskenään luotettavuuden saavuttamiseksi. Tavoitteena lähteiden etsinnässä ja käyttämisessä oli suosia uusinta ja tuoreinta tietoa sekä tutkimuksia. Lähteitä etsittiin luotettavista tietokannoista sekä kirjallisuudesta. Muutaman lähteen kohdalla tästä jouduttiin hieman joustamaan ja lähteissä on käytetty myös vanhempaa tietoa, joka on säilynyt tuoreempiin lähteisiin nojaten samana. Tuoreiden tutkimusten ansiosta opinnäytetyö on luotettava ja ajankohtainen. Arvokasta apua lähteiden etsintään saatiin opinnäytetyön ohjaajalta sekä toimeksiantajalta. Lähdeviitteet sekä lähdeluettelo tehtiin huolellisesti Lahden ammattikorkeakoulun ohjeiden mukaisesti.

Luotettavuutta ja eettisyyttä opinnäytetyöprosessiin saatiin myös opinnäytetyösopimuksella, joka solmittiin yhdessä opiskelijoiden, Lahden ammattikorkeakoulun ja toimeksiantajan kanssa. Sopimuksessa sovittiin opinnäytetyön aiheesta, aikataulusta, ohjauksesta, mahdollisista kustannuksista ja salassa pidettävistä aineistoista sekä vastuusta. Opinnäytetyön ohjaajalla sekä toimeksiantajalla on jo pitkä kokemus alalta, joka vaikutti saadun ohjauksen laatuun ja opinnäytetyön luotettavuuteen. Ohjaajalta, toimeksiantajalta sekä muilta kerätyn palautteen avulla opinnäytetyön sisältöä muokattiin ja parannettiin, joka lisää työn luotettavuutta ja eettisyyttä.

Julisteen sisällön taustalla vaikuttaa opinnäytetyössä käytetty teoriapohja. Tuotoksen ulkoasuun vaikutti toimeksiantajan kanssa sovitut tavoitteet sekä toiveet, myös opinnäytetyön ohjaaja auttoi julisteen sisällön ideoinnissa. Julisteesta kerättiin avointa palautetta muutamilta kohderyhmään sopivilta vanhemmilta sekä aikuisten parissa työskenteleviltä fysioterapeuteilta. Heiltä saatu palaute oli positiivista, eikä julisteeseen tehty loppuvaiheessa juurikaan muutoksia. Ajan salliessa julistetta olisi kuitenkin voitu testata toimeksiantajan lopullista ympäristöä vastaavassa pienemmässä ympäristössä ja kerätä palautetta sen toimivuudesta siellä. Julisteessa esiintyvältä äidiltä on myös pyydetty palautetta ja kuvat on hyväksytetty hänellä ennen niiden julisteeseen laittoa.

Juliste on yksinkertainen ja rohkea. Kuvissa olevan vauvan kasvojen ilmeet tukevat täydellisesti vuorovaikutuksen merkityksellisyyttä. Äidin älypuhelimien selaaminen tuo nykyajan vuorovaikutuksen muutoksen hyvin esille. Julisteessa kuvallista viestiä tukee helppo ja lyhyt viesti "Huomaa minut!" (Liite 1). Julisteessa mallina toimineen äidin kanssa sovittiin etukäteen kuvaukseen sekä kuvien käyttöön liittyvistä yksityiskohdista.

6.3 Jatkokehittämisideat

Vuorovaikutuksen merkitys vanhemman ja lapsen välillä on todistetusti tärkeää. Se vaikuttaa niin psyykkiseen, fyysiseen kuin sosiaaliseenkin kehitykseen. Opinnäytetyön aiheeseen liittyen vuorovaikutuksen merkitystä voisi käsitellä monesta eri näkökulmasta. Yhtenä jatkokehittämisideana voisi olla esimerkiksi erilaisten välineiden, kuten kävelytuen, hyppykiikun tai sitterin merkitys motoriseen kehitykseen, kuin myös niiden käytön merkitys sosiaalisiin vuorovaikutustilanteisiin vanhemman ja lapsen välillä. Välineiden käyttö vaikuttaa ennen kaikkea motoriseen kehitykseen, mutta voi valitettavasti olla myös apuväline sille, että vanhemman ei tarvitse niin aktiivisesti huolehtia vauvan turvallisuudesta. Mielenkiintoista olisi selvittää onko lapsimäärällä merkitystä edellä mainittujen välineiden käyttöön. Esimerkiksi asettaako usean lapsen perheen vanhemmat nuorimman herkemmin esimerkiksi sitteriin verrattuna vanhempain, joilla on vain yksi lapsi.

Tässä työssä älylaitteiden merkitystä lapsen kehitykseen on vain kevyesti sivuutettu kielen kehityksen osalta. Älylaitteiden ja sosiaalisen median vaikutuksesta vuorovaikutukseen ja lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen voisi tehdä laajemmankin työn. Älylaitteet ja sosiaalisen median käyttö on arkipäivää niin tämän päivän aikuisille kuin lapsillekin. Matkapuhelimen käyttö näkyy arjessa joka puolella: kaiken ikäiset ihmiset selaavat puhelintaan niin junassa, lenkillä, koulumatkalla kuin kahvilassakin. Älylaitteiden käyttö muuttaa vuorovaikutustilanteita ja luo haastetta kommunikointiin. Teknologian kehitys luo toki myös mahdollisuuksia, ei ainoastaan negatiivisia vaikutuksia. Jatkokehittämisen kannalta olisi mielenkiintoista selvittää, kuinka kokonaisvaltaisesti älylaitteet ja nykypäivän teknologia todellisuudessa vaikuttaa lapsen kehitykseen, arkeen ja vuorovaikutukseen.

Kielen kehityksen kannalta, kommunikoinnin muutos ihmisten välillä olisi mielenkiintoinen kehittämisidea. Kuinka kommunikoinnin ja viestinnän muutos vaikuttaa lapsen vuorovaikutuksen ja kielen kehittymiseen. Myös erityyppisistä lapsen ja vanhempien välisistä vuorovaikutussuhteista voisi tehdä laajemman katsauksen. Heikko vuorovaikutus sekä kiintymyssuhteen pulmat lapsen ja vanhemman välillä on vahvasti yhteydessä eri terapeuttien työhön. Vuorovaikutuksen haasteet aiheuttavat erinäisiä ongelmia lapsen kehityksessä, joita niin puhe-, toiminta- kuin fysioterapeutit kohtaavat päivittäin arjessa. Kokonaisvaltaisen kehityksen kannalta lapsen oikeutena ja toiveena on: huomaa minut!

LÄHTEET

Anderson, S. & Keim, S. 2016. Parent-child interaction, self-regulation, and obesity prevention in early childhood. *Current Obesity Report*. Vol. 5(2), 192-200 [viitattu 18.9.2019]. Saatavissa: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4856567/>

Arene. 2018. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry [viitattu 13.11.2019]. Saatavissa: <https://www.tenk.fi/fi/ammattikorkeakoulujen-opinn%C3%A4ytet%C3%B6iden-eettiset-suositukset>

Aronen, E., Carlson, S., Mäntymaa, M. & Puura, K. 2016. Aivojen kehitys ja varhainen vuorovaikutus. *Duodecim* [viitattu 27.5.2019]. Saatavissa: https://www.oppoportti.fi/op/ljn00202/do?p_haku=vuorovaikutus#q=vuorovaikutus

Aronen, E., Ebeling, H., Kumpulainen, K., Laukkanen, E., Marttunen, M., Puura, K. & Sourander, A. 2016. Lasten psykiatria ja nuorisopsykiatria. *Duodecim Oppiportti* [viitattu 23.9.2019.] Saatavissa: https://www.oppoportti.fi/op/ljn00202/do?p_haku=vuorovaikutus#q=vuorovaikutus

Coronaria. 2019. Sensorisen integraation teoria ja terapia [viitattu 3.11.2019]. Saatavissa: <https://www.coronaria.fi/kuntoutus-ja-terapiapalvelut/toimintaterapia/sensorisen-integraation-teoria-ja-terapia/>

Eskelinen, M., Ilo, J., Leppänen, L., Lowe, R. & Torikka, M. 2016a. Näin ohjaat ja aktivoit vauvasi kehitystä hoitojen yhteydessä. *Potilasohje. Fysiatrია. Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä*.

Eskelinen, M., Ilo, J., Leppänen, L., Lowe, R. & Torikka, M. 2016b. Ohjeita lapsesi liikunnallisen kehityksen tukemiseksi. *Potilasohje. Fysiatrია. Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä*.

Hastrup, A. & Puura, K. 2019. Varhainen vuorovaikutus (VaVu). *Lastenneuvolakäsikirja. Terveysten- ja hyvinvoinninlaitos* [viitattu 23.9.2019]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/ohjeet-ja-tukimateriaali/metelmat/psykososiaalinen-kehitys/vavu>

Hermanson, E. 2017. Näön kehitys ja seulonta. *Terveyskirjasto Duodecim* [viitattu 20.10.2019]. Saatavissa: https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=kot00609

Hokkanen, E. & Szegda, D. 2009. *Apua arkeen ja aistihäiriöihin*. Kehitysvammaliitto Ry. Helsinki: Oppimateriaalikeskus Opike.

- Innokylä. 2019. 0-1-vuotiaan kehitys [viitattu 11.9.2019]. Saatavissa: https://www.innokyla.fi/documents/1947313/0/mie_ite_ryhma_0_1_vuotiaan_kehitys_nettiin.pdf/ac87c60e-b7ef-4c9a-a519-615a248345cc
- Kallio, M. 2018. Vauvan kielellisen kehityksen tukeminen. Väestöliitto [viitattu 30.5.2019]. Saatavissa: <https://www.hyvakysymys.fi/artikkeli/vauvan-kielellisen-kehityksen-tukeminen/>
- Kauranen, K. 2017. Fysioterapeutin käsikirja. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2012 Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.
- Kranowitz, C. S. 2015. Tahatonta tohellusta – Sensorisen integraation häiriö lapsen arkielämässä. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Kristeri, I. 2018. Näe minut. Vanhemmuus ja lapsen kohtaaminen. Helsinki: Books on demand.
- Launonen, K. 2007. Vuorovaikutus – kehitys, riskit ja tukeminen kuntoutuksen keinoin. Kehitysvammaliitto ry. Opike. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2018a. Lapsen ja vanhemman varhainen vuorovaikutus [viitattu 27.5.2019]. Saatavissa: <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/vanhemmuus-ja-kasvatus/lapsen-ja-vanhemman-varhainen-vuorovaikutus/>
- Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2018b. Vauvan liikunnallinen kehitys [viitattu 5.11.2019]. Saatavissa: <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/0-1-v/vauvan-liikunnallinen-kehitys/>
- Mantere, E. & Raudaskoski, S. 2015. Kun matkapuhelin vie voiton [viitattu 16.11.2019]. Saatavissa: https://www.researchgate.net/publication/312044861_Kun_matkapuhelin_vie_vanhemman_huomion
- Marttala, K. 2015. Puhumattomat kolme vuottaat uusi ilmiö – some varastaa vanhempien ajan. Yle-Uutiset [viitattu 16.11.2019]. Saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-8356936>
- Mäntymaa, M. 2006. Early Mother-Infant Interaction. Determinants and Predictivity. Academic Dissertation. University of Tampere [viitattu 14.9.2019]. Saatavissa: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/67591/951-44-6604-7.pdf;jsessionid=07187BEDD31EA4010D1FA76096ACB495?sequence=1>
- Mäntymaa, M. & Tamminen, T. 1999. Varhainen vuorovaikutus ja lapsen psyykinen kehitys [viitattu 27.5.2019]. Saatavissa: <https://www.duodecimlehti.fi/duo91150>

Ojanen, J. 2019. Kumpi on sinulle tärkeämpi: kumppani vai älypuhelin. Väestöliitto [viitattu 12.11.2019]. Saatavissa: https://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhhteesta/toimiva_parisuhde/kumpi-on-sinulle-tarkeampi-kumpp/

Ojanen, T., Ritmala, M., Sivén, T., Vihunen, R. & Vilén, M. 2016. Lapsen aika. Sanoma Pro, Helsinki.

Papunet. 2018. Miten kommunikointi ja kieli kehittyvät? [viitattu 26.10.2019]. Saatavissa: <https://papunet.net/tietoa/miten-kommunikointi-ja-kieli-kehittyvat>

Papunet. 2019. Aistit ja vuorovaikutus [viitattu 3.11.2019]. Saatavissa: http://papunet.net/fileadmin/muut/vuorovaikutus/aistit_ja_vuorovaikutus.pdf

Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä. 2019a. Keskussairaala. Yhtymä [viitattu 11.11.2019]. Saatavissa: <https://www.phhyky.fi/fi/terveyspalvelut/keskussairaala/potilaana-sairaalassa/>

Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä. 2018. Lasten ja nuorten fysioterapia. Yhtymä [viitattu 26.5.2019]. Saatavissa: <https://www.phhyky.fi/fi/ikaantyneiden-palvelut-ja-kuntoutus/kuntoutus/fysioterapia/lasten-ja-nuorten-fysioterapia/>

Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä. 2019b. Yhtymä [viitattu 12.11.2019]. Saatavissa: <https://www.phhyky.fi/fi/yhtyma/>

Rusananen, E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Bookwell Oy, Porvoo.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön – Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turku: Turun ammattikorkeakoulu [viitattu 28.5.2019]. Saatavissa: <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>

Salpa, P. 2007. Lapsen liikkumisen kehitys – ensimmäinen ikävuosi. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä

Salonen, K. 2012. Kehittämistoiminnan konstruktivistinen malli. Teoksessa Hautala, T., Ojalehto, M. & Saarinen J. (toim.) Turun ammattikorkeakoulu. Oppimateriaaleja 67 [viitattu 27.10.2019]. Saatavissa: <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522162625.pdf>

Sensorisen Integraation Terapian Yhdistys ry. 2019. Sensorisen integraation sanastoa [viitattu 4.11.2019]. Saatavissa: <http://www.sity.fi/sensorinen-integraatio/kasite-teoria-sanasto/sanastoa/>

Silvén, M. 2010. Varhaiset ihmissuhteet. Polku lapsen suotuisaan kehitykseen. Minerva, Helsinki.

Suvilehto, J. 2018. Maintaining social bonds via touching: A cross-cultural study. Doctoral dissertation. Aalto University [viitattu: 14.11.2019]. Saatavissa: <https://aalto-doc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/34500/isbn9789526082646.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. 2019a. Kiintymyssuhteen merkitys ja sen tukeminen [viitattu 26.10.2019]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-yhteiskunnassa/vammainen-henkilo-vanhempana/kiintymyssuhteen-merkitys-ja-sen-tukeminen#vaikutus>

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. 2019b. Lihavuuden terveysvaikutukset [viitattu 20.10.2019]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kansallinen-lihavuusohjelma-20122015/lihavuus-heikentaa-terveytta>

Terveyskirjasto. 2019. Lääketieteen sanasto [viitattu 3.11.2019]. Saatavissa: https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=Ilt01068

Terveyskylä. 2018. Puheen ja kielen kehityksen poikkeavuudet [viitattu 16.11.2019]. Saatavissa: <https://www.terveyskyla.fi/lastentalo/tietoa-lasten-sairauksista/kehitykselliset-poikkeavuudet-ja-oppimisvaikeudet/puheen-ja-kielenkehityksen-poikkeavuudet>

Tilastokeskus. 2019. Tilastokeskuksen PxWeb-tietokannat [viitattu 12.11.2019.] Saatavissa: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Maahanmuuttajat_ja_kotoutuminen/Maahanmuuttajat_ja_kotoutuminen_Maahanmuuttajat_ja_kotoutuminen/007_ulkom_osuudet.px/table/tableViewLayout1/?rxid=dc815f51-a7d0-4aec-a81a-49b8ce399d18

Varhainen vuorovaikutus. 2019. Lapsuus.ouka.fi [viitattu 28.5.2019]. Saatavissa: <https://lapsuus.ouka.fi/lapsen-ikakaudet/vauvaika/varhainen-vuorovaikutus/>

Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Tammi, Helsinki.

Väestöliitto. 2019. Kosketuksen merkityksestä [viitattu 27.10.2019]. Saatavissa: https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemat/lapsijaseksuaalisuus/usein-kysytyt-kysymykset/lapsen-itsetyydytys-tai-unnutus/kosketuksen-merkityksesta/

Yli-Hollo, T. 2018. Sensorinen integraatio [viitattu 27.7.10.2019]. Saatavissa: https://www.lastenkuntoutus.net/files/538/SI-esitys_PAIMIO_Yhteensopivuustila_.pdf

LIITTEET

Liite 1 Juliste

HUOMAA MINUT!

Tehty osana fysioterapiakoulutuksen opinnäytetyötä:
Piiroinen Sini & Vehmassalo Annika, 2019.